

NEMZETKÖZI EGYÜTTMŰKÖDÉS A TÁRSADALOMTUDOMÁNYI INFORMÁCIÓBAN, KÜLÖNÖS TEKINTETTEL A MISZON-ra*

Rózsa György

a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának igazgatója

A multilaterális együttműködés előzményei, háttere

A korunkban végbemenő tudományos-technikai forradalom, a második világháborút követően kialakult „harmadik világ”, a békés egymás mellett élés és ezzel összefüggésben az ún. Helsink-i szellem, a világban lezajló gazdasági-politikai integrációs folyamatok, közte a szocialista világrendszer kialakulása, minden és egyéb, itt nem említett okokból napirendre került egyfelől a nemzeti társadalomtudományi információs rendszerek kiépülése, másfelől az ezek közötti nemzetközi együttműködés. Az a természetes szakmai törekvés, érdeklődés, hogy könyvtárosok, információs szakemberek megismerjék egymás munkáját, ugyancsak a nemzetközi együttműködés erősödése irányába hatott, mintegy kiegészítve a fentebb jelzett társadalmi folyamatokat. Ezek az alapjai és egyben ösztönzői a társadalomtudományi információs nemzetközi együttműködésnek is.

A szervezett, rendszeres együttműködésnek jó hagyományai vannak. Mindenekelőtt a könyvtárak nemzetközi kiadványseréjében lelhetjük fel e hagyományok egyik szilárd pontját. De ugyanígy a hagyományok közé sorolhatjuk a nemzetközi könyvtárközi kölcsönzést, a kölcsönös bibliográfiai és egyéb könyvtári tájékoztatást, a közreműködést egymás kiadványaiban és a könyvtárak hagyományos nemzetközi együttműködésének egyéb tényezőit is.

Ugyancsak a társadalomtudományi információs együttműködés irányába hatott a szakmai-tudományos társaságok, a jogászok, szociológusok, közgazdászok stb. – tegyük hozzá a könyvtárosok és dokumentalisták (IFLA, FID) – egyesületeinek sok évtizedre visszanyúló együttműködése, nemzetközi egyesületeik, majd a második világháborút követően a világszervezetek (az ENSZ

és szakosított szervei) és a regionális kormányközi nemzetközi szervezetek (KGST, OECD stb.) tevékenysége is. Mindezek a nemzetközi társadalomtudományi információs együttműködés alaptényezői.

A fentiekben vázoltak nyújtják azt a reális keretet, amelybe ma a multilaterális nemzetközi társadalomtudományi információs együttműködés beilleszthető.

Melyek a multilaterális együttműködés formái, keretei?

A világszervezet (az ENSZ) és szakosított szervezetei jelentik a multilaterális társadalomtudományi információs együttműködés első csoportját. Ide számítható az Unesco/ICSU kezdeményezte UNISIST (*World Science Information System*), amely ugyan eddig csak a természettudományi és műszaki információs együttműködésre terjedt ki, de amely később rendeltetésszerűen a társadalomtudományi információt is magába foglalja majd. Az erre vonatkozó kezdeményezések már megtörténtek, de ez idő szerint a keretek még bizonytalanok. Az UNISIST különben is inkább program, mintsem operatív rendszer. Amennyiben rendszer, úgy normatív jellegű, vagyis az együttműködéshez szükséges módszereket, technikákat dolgozza ki, szabványosít (pl. ISBN, ISDS) és megteremti az együttműködési területek programjait. Az egyéb világszervezeti információs rendszerek, mint a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet (*International Labour Office – ILO*) automatizált rendszere, vagy a Nemzetközi Élelmezési és Mezőgazdasági Szervezet (*Food and Agricultural Organization – FAO*) AGRIS és CARIS rendszerei (az agrár- és élelmezéstudomány társadalomtudományok körébe is tartozó részei) és más hasonlók részben keretet, részben ösztönzést nyújtanak a multilaterális együttműködéshez – különös tekintettel a fejlődő országokra.

Az együttműködés második csoportját a regionális kormányközi szervezetek (KGST, Európai Gazdasági

* A bolgár-magyar könyvtári tájékoztatási szimpózium (Szófia, 1976. nov. 15–18.) bevezető előadásának némileg módosított szövege.

Közösség stb.) adják. A regionális multilaterális együttműködésre példa a közelmúltban létrehozott *Nemzetközi Társadalomtudományi Információs Rendszer (Mezsdunardnaja Informacionnaja Szisztema po Obszesz-vennüm Naukum – MISZON)*, amelyről a továbbiakban még lesz szó.

Végül a multilaterális együttműködés egy harmadik csoportját alkotják a társadalomtudományi információval foglalkozó nem-kormányközi – ún. NGO – (non-governmental organizations) szakmai szervezetek és szervek. Az egyszerűség kedvéért ezeknek az esetében el is tekinthetünk attól, hogy általános nemzetközi vagy regionális szervezetekről van-e szó. Ilyen a társadalomtudományi információs együttműködésre létrehozott és az Unesco által szubvencionált *Nemzetközi Társadalomtudományi Információs és Dokumentációs Bizottság (Comité International pour la Documentation des Sciences Sociales – CIDSS)*, amely az ötvenes évek eleje óta működik eredményesen, tagjai sorában tudva mind a nemzetközi társadalomtudományi társaságok delegáltjait (politikai, jogi, szociológiai egyesületek), mind pedig egyéni alapon az információs szakma képviselőit. Ide tartozik a FID C/3 Bizottság, a *Nemzetközi Dokumentációs Szövetség* társadalomtudományi (3-as ETO főosztályának) osztályozási bizottsága, amely folyamatosan tárgyalja e kényes diszciplína osztályozási problémáit. Az IFLA-nak, a *Könyvtáros Egyesületek Nemzetközi Szövetségének* is van társadalomtudományi könyvtári szekciója.

A fenti sommás felsorolásból látható, hogy a multilaterális együttműködés iránt igencsak van érdeklődés, s a keretek sem hiányoznak. Ugyanakkor még csak nem is említettem olyan szervezetet, mint pl. a bécsi *Társadalomtudományi és Dokumentációs Központ*, s amely a „dokumentációt” eddig csak a nevében viselte, de tervezi ez irányú működését is.*

A MISZON-ról

Az eddigiekben ismertettek szolgálnak szakmai háttérül az 1976 júliusában nyolc szocialista tudományos akadémia (bolgár, csehszlovák – és szlovák – lengyel, magyar, mongol, NDK, szovjet) által létrehozott *Nemzetközi Társadalomtudományi Információs Rendszernek (MISZON)*.

Természetesen a szakmai háttér önmagában nem volna elegendő, azonban a *MISZON-nak* megvan az *érdekelt akadémiaik által képviselt tudományos háttere*, az egésznek pedig az *érdekelt országok multilaterális*

együttműködése az alapja. A szocialista országok közötti természettudományi-műszaki információs multilaterális együttműködés példaként szolgált. A KGST komplex programja is a MISZON létrehozásának irányába hatott, anélkül azonban, hogy ezt KGST-szervként hozták volna létre. Azáltal, hogy a vezető politikai és állami szervek a tudományos akadémiákra bízta az új információs rendszert, kiemelték a társadalomtudományi információ sajátos jellegét, politikai és tudományos tartalmát. A *MISZON-ért a tudományos akadémiaik felelősek*, ezek jelölték ki a MISZON Rendszertanácsban őket képviselő intézményeket (országokként egyet).**

A MISZON koordináló-vezető szerve és munka-apparátusa az *INION, a Szovjetunió Tudományos Akadémiája Társadalomtudományi Információs Intézete* (mintegy a VINITI társadalomtudományi hasonmása). A MISZON-t a Rendszertanács irányítja. A MISZON kapcsolatban lesz az *NTMIR-rel (a Nemzetközi Tudományos-Műszaki Információs Rendszerrel)* és a moszkvai *NTMIK-vel*. Ágazati alrendszerek is kiépülnek (pl. közgazdasági). A rendszer nyitott, s bármikor lehet hozzá csatlakozni. A benne résztvevők bilaterális és más, harmadik féllel szembeni együttműködése, kompatibilis a rendszerrel. A MISZON-ban is szokásos KGST eljárásokat alkalmaznak: minden résztvevő egy szavazatot; aki nem szavaz meg valamit, az nem tartozik részt venni az adott programban stb. A munkanyelv az orosz, az anyag- és adatszolgáltatás nemzeti nyelven vagy oroszul történik. Az információcsere, a közös tanulmányok, a konferenciák mind-mind szerves része a MISZON-nak.

Az induláskor a következő információs típusokról van szó:

Tematikus információs tanulmánykötetek („the state-of-the-arts” reportok), ún. szbornikok, amelyeket néhány vezető akadémiai intézmény állít (állítat) össze meghatározott témákban, mint pl. a tudománytan (naukovedenie, science of science) időszerű kérdései, az irodalmi kritika helyzete, a gazdasági vezetés kérdései stb. Ezek a legmagasabb szintű tájékoztatási eszközök.

A referatívnyü zszurnalok használata szélesebb a tematikus köteteknél. Tágabb, amennyiben nem specifikusak, nem egy meghatározott téma, hanem a témakör iránt rendszeresen érdeklődők részére készülnek ún.: nyelvészet, történelem, közgazdaságtudomány stb.

Hat-tízoldalas (gépelt) referátumokról van szó, amelyek nem egyszerűen jeladó, szignaletikus módon hívják fel a figyelmet egy-egy közleményre, könyvre, hanem elemzően ismertetik tartalmukat, a fő gondolatmenetet, egyes fontosabb gondolatokat szó szerint idéznek. Ez a fajta referátum már nem egyszerűen az eredetihez kalauzolja el az olvasót, hanem – szándéka szerint –

* A Centre Européen de coordination de recherche et de documentation en sciences sociales rendezésében kerül sor Moszkvában ez év június 22–25-én az *International Meeting of European Documentation Centres for the Social Sciences* elnevezésű szimpóziumra.

** Magyarországon az MTA Könyvtára a MISZON koordináló intézménye.

helyettesítheti is az eredeti elolvasását. Ilyen vagy amolyan felhasználása az egyes országokban kialakult olvasási, kutatási szokásoktól függ.

A MISZON bibliográfia-sorozatok – mind a témakörök szerintiek (pl. irodalomtudomány), mind az országok szerintiek – követik a *Szovjetunió Tudományos Akadémiája Társadalomtudományi Alapkönyvtárának* jó hagyományait (az INION ebből az intézményből alakult) és gazdagon tájékoztatnak. Alighanem ez a bibliográfiai szolgáltatás a legteljesebb a társadalomtudományok területén.

Az automatizált dokumentáció a MISZON-ban még csak terv, illetve elgondolás stádiumában van. Nem kétséges, hogy a fentebb említett információhordozók egyike sem pótolhatja a naprakész számítógépes információt. E megállapításnál több ez idő szerint nem mondható, mert hiszen világviszonylatban a társadalomtudományi információ számítógépes feldolgozása egyike a legnehezebben megoldható feladatoknak, jóllehet a biztató eredmények sem hiányoznak, mint pl. ISIS (a gazdasági-szociális fejlődésről). E területen igen gyümölcsöző lehet a MISZON-ban megtestesülő együttműködés.

Egyetlen rendszer sem panácea, a MISZON sem az. A naprakész politikai-gazdasági tájékoztatást egyelőre nem tudja megoldani és hogy egyáltalán képes lesz-e erre, az majd csak az automatizált dokumentáció fázisában lesz lemérhető. *Tudományos kutatás, felsőoktatás, ismeretterjesztés* – ez idő szerint elsősorban ezek a MISZON alkalmazási területei. Az olyan fajta információs szükségletet, mint amelyet pl. a külkereskedelem, vagy külpolitika igényel más módon, más eszközökkel kell kielégíteni, nem pedig a referatívnyú zsumalokkal vagy a bibliográfiákkal. Egy hasonlattal szólva: a napi külpolitikai reagá-

láshoz a MISZON ugyan nem tud hozzájárulni, de a külpolitikai tervezéshez igen. Ugyanez vonatkozik a rövid- vagy hosszútávú árpolitikára és még lehetne a sort folytatni. Más szóval: *a MISZON – legalábbis egyelőre – nem az operatív munka eszköze, hanem a hosszabb lejáratú szellemi tevékenységeké* (tudományos kutatás, oktatás stb.)

A MISZON olyan erős lesz, amilyen erősek a bilaterális kapcsolatok a benne résztvevő intézmények között, amennyire feleltetnek lesznek a tudományági bilaterális és multilaterális kapcsolatok pl. a közgazdasági, pedagógiai stb. információban. A MISZON olyan erős lesz, amilyen mértékben nem kívánja maga megoldani a társadalomtudományi tájékoztatás minden problémáját, hanem – az információs műszerek produkálása mellett – feladatát abban látja, hogy *ösztönözzön a kutatásokra, kezdeményezzen, bátorítson új információs módszerek, technikák kidolgozására*, vegye át a máshol már beváltakat, *se törekedjék autarkiaira*. A MISZON olyan erős lesz, amilyen mértékben vezető intézményei *országukon belül elő tudják mozdítani a társadalomtudományi információs együttműködést*. Végül a MISZON olyan erős lesz, amilyen mértékben *korlátozni tudja* majd a minden ilyenfajta tevékenységgel óhatatlanul együtt járó *bürokratikus vonásokat és a tartalomra tud koncentrálni*.

Egy ember, vagy egy rendszer – adott esetben információs rendszer – érettségét az is mutatja, hogy reálisan ítéli meg önmagát, fokozatos, szakaszos fejlődésben gondolkodik, nem kelt túlzott várakozásokat maga iránt, felméri a várható nehézségeket és mindezek figyelembevételével tör a cél felé. Ilyennek képzelem el a MISZON-t – használói és a saját érdekében.

RÓZSA, Gy.: Nemzetközi együttműködés a társadalomtudományi információban, különös tekintettel a MISZON-ra

A cikk az 1976. november 15–18. között Szófiában megtartott bolgár-magyar könyvtári tájékoztató szimpóziumon elhangzott előadás némileg módosított szövege. A szerző tájékoztató a nemzetközi együttműködésről a társadalomtudományi információ terén. Ismerteti az 1976 júliusában nyolc szocialista tudományos akadémia által létrehozott Nemzetközi Társadalomtudományi Információs Rendszer (MISZON) szolgáltatásait és terveit.

* * *

RÓZSA, Gy.: International co-operation in social science information, with a special view on MISON

The article is the slightly modified version of the address given at the Bulgarian-Hungarian Symposium on Information in Libraries held from 15 to 18 November 1976 in Sofia. Author informs about international co-operation in the field of social science information and describes the services and the plans of the International Social Science Information System (MISON) established by the Academies of Sciences of eight socialist countries.

* * *

РОЖА Дь.: Международное сотрудничество по общественной информации. Создание МИСОН

Настоящая статья является в некоторой степени переработанным текстом доклада, прочитанного на болгаро-венгерском симпозиуме по библиотечной информации, проведенном в г. Софии (НРБ) с 15-18 ноября 1976 г. В ней сообщается о международном сотрудничестве в области общественной информации. Автором описываются информационные услуги и планы дальнейшего развития Международной информационной системы по общественным наукам (МИСОН), созданной в июле 1976 г. академиями наук семи социалистических стран.

RÓZSA, Gy.: Internationale Zusammenarbeit in der gesellschaftswissenschaftlichen Information, mit besonderer Rücksicht auf MISON

Der Artikel enthält den einigermaßen veränderten Text eines Vortrages gehalten anlässlich des Bulgarisch-Ungarischen Symposion über bibliothekarische Information in Sofia, 15-18 November 1976. Verfasser berichtet über die internationale Zusammenarbeit auf dem Gebiet der gesellschaftswissenschaftlichen Information und erläutert die Dienstleistungen und weiteren Pläne des von den Akademien der Wissenschaften im Juli 1976 von acht sozialistischen Ländern ins Leben gerufenen Internationalen Gesellschaftswissenschaftlichen Informationssystems (MISON).

MEGJELENT

ORSZÁGOS MŰSZAKI KÖNYVTÁR
ÉS DOKUMENTÁCIÓS KÖZPONT

TÁJÉKOZTATÁS A SZAKMAI TÁJÉKOZTATÁSRÓL

2. bővített, átdolgozott kiadás

BUDAPEST
1977

Az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ első ízben 1971-ben adta ki a *Tájékoztató szakmai tájékoztatásról* című kiadványt. A tájékoztatói tevékenység feltérképezéséhez szolgáló segédlet rövid idő alatt elfogyott. Most jelent meg a második, bővített kiadás. Míg az első kiadás mindössze 67 tájékoztatói egység adatait szolgáltatta, jelen kiadás közel 500 intézmény, vállalat, kutatóintézet stb. tájékoztatói részlegének adatait tárja fel. Részletes tárgymutató és az intézmények betűrendes mutatója nyújt segítséget az eligazodáshoz.

Az adatgyűjtést 1976 végén zártuk le, így a legfrissebb adatokat tudjuk olvasóink rendelkezésére bocsátani.

A kiadvány ára: 100 Ft.

Megrendelhető: Országos Műszaki Könyvtár
és Dokumentációs Központ
Terjesztési Osztály
1428 Budapest, Pf. 12.